

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

יהודי ירושלים בצילום ההיסטורי (1840-1948) - 13752

תאריך עדכון אחרון 01-09-2023

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2024

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' ירון בן-נאה

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: aronbn@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: בקביעה מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

מאז הומצא הצילום הופנה המבט האירופי אל האוריינט, ובפרט אל ארץ הקודש. בד בבד עם התגברות עניינן של מעצמות אירופה בירושלים נעשה האיזור בטוח ונגיש יותר, וזרם הצליינים והמיסיונרים, החוקרים והתיירים גבר. עם אלו הגיעו גם צלמים, אנשי מקצוע וחובבים. בהמשך הזמן יצלמו כאן גם צלמים מקומיים - ארמנים, יהודים וערבים. התצלומים מנציחים 'מראות נצח' של העיר ותושביה בזמנים משתנים, וחושפים אירועים גדולים וקטנים, ופיסות חיים שלא תועדו בכתב. ההיסטוריון מתבקש לפרש את התצלומים הללו מתוך הבנת נסיבות הצילום, עמדה ביקורתית (פוסט-קולוניאלית) והכרות עם המחקר העכשווי על יהודי ירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית ובתקופת המנדט הבריטי.

מטרות הקורס:

הכרת קורפוס הצילום ההיסטורי של יהודי ירושלים עד 1948, ויכולת להשתמש בו כמקור היסטורי

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

לאתר ולפרש תצלומים היסטוריים מתוך עיון ביקורתי מושכל

דרישות נוכחות (%) :

100

שיטת ההוראה בקורס: התבוננות בתצלומים ודיון במאמרים שנקראו בבית

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

מבואות

עדות יהודיות

מוסדות וארגונים קהילתיים

המשפחה ומעגל החיים

עיסוקים כלכליים

תופעות חברתיות - עוני וקבצנות

אליטה מקומית

דת עממית (זיירות)

הכותל המערבי

הווי החיים ותרבות חומרית

לבוש

מודרניזציה

חומר חובה לקריאה:

מבואות

לביא שי, הצילום, בתוך: ירון בן-נאה ומיכל הלד (עורכים), היישוב הישן הספרדי בארץ ישראל, ירושלים תשפ"ג

עדות יהודיות

מיכל בן-יעקב, הדמוגרפיה, היישוב הישן הספרדי

הנ"ל, מפקדי מונטיפיורי וחקר היהודים באגן הים התיכון, פעמים 107 (תשס"ו), עמ' 117-149
משה עובדיה, היהודים המערבים בארבע ערי הקודש ממלחמת העולם הראשונה עד תום השלטון
הבריטי (1914-1948), עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תש"ע

גורא פוזיילוב, העדה הספרדית בירושלים בהתפתחותה בשלהי השלטון העות'מאני, התר"ל-התרע"ד
(1870-1914), עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן, תשס"א
גיא רז, דיוקן תימני: אוריינטליזם יהודי בצילום המקומי, 1881 - 1948, מוזיאון ארץ ישראל, תל-אביב
2012

אלה צ'רניאק, זכרונות משכונת הבוכרים: היבטים בוכריים ביצירתו של משה קסטל, ירושלים תשע"ה

מוסדות קהילתיים

בתי כנסת - ריב"ז

Reuven Gafni, *Identity, Ethnicity and Nationalism: The Raban Yochanan Ben-Zakai Synagogue and the Sephardi Community of Jerusalem, 1900-1948*, *Israel Studies Review* 37,3 (2022), 134-157

תלמוד תורה: ירון בן-נאה, הסכמת המלמדים: תקנות בנוגע לתלמוד תורה הספרדי בירושלים במאה
ה-19, עתמול 266 (תש"ף), 5-1

ישיבה: י' בן-נאה, ישיבות ירושלים והיצירה הרוחנית, ספר ירושלים בתקופה העות'מאנית המאוחרת
בעריכת י' ברטל וח' גורן, ירושלים תש"ע, 329-348
מושב זקנים: לביא שי, בית מושב זקנים וזקנות המאוחד ותצלומיו, בתוך: עיר בראי מחקרה: מחקרים
בגאוגרפיה היסטורית וישובית של ירושלים - לכבוד פרופ' יהושע בן אריה, קובי כהן-הטב, אסף זלצר,
דורון בר (עורכים), ירושלים תשע"א, ...
בית היתומים

המשפחה ומעגל החיים

מיכל הלד דילהרוזה, מעגל החיים, היישוב הישן הספרדי, 159-172

עיסוקים כלכליים

ישראל ברטל, תורתם אומנותם? על חברה וכלה ביישוב היהודי הטרומ ציוני בארץ ישראל, עיונים
בתקומת ישראל 14 (תשס"ד), 35-53
אורלי מירון, היישוב הישן הספרדי

תופעות חברתיות - עוני וקבצנות

יאלי השש, עסקי הלוואות: ניהול כספי הקהילה הספרדית בירושלים במאות השמונה-עשרה והתשע
עשרה לאור מסמכים חדשים, ציון עח (תשע"ג), עמ' 501-525;
הנ"ל, היישוב הישן הספרדי, 76-77

אליטה מקומית

רות קרקק ויוסף גלס, יזמים ספרדיים בארץ ישראל: משפחת אמזלאג 1816-1918, ירושלים תשנ"ג

רות קרק ויוסף גלס, משפחת ולירו: שבעה דורות בירושלים, 1800-1948, ירושלים תשס"ו
לביא שי, ה'אלבום' המשפחתי הראשון בירושלים: חקר כרטיסי הדיוקן המצולמים של משפחת ולירו,
1860-1900, העות'מאנית, קתדרה 152 (תשע"ד), עמ' 81-110
לביא שי ורות קרק, אוסף התצלומים של משפחת ולירו, ג"ד דולב, ס' מאיר ונ' שלו-כליפא (עורכים),
הבנק של ולירו: הבנק העברי הראשון בארץ ישראל, 1848-1915, תל אביב תשע"ג, 97-115

דת עממית (זיירות)

ירם בילו, פולחן ומקום קדוש בדת האזרחית ובדת העממית בישראל, מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי
יט-כ (תשנ"ז-תשנ"ח), עמ' 65-84
י' בן-נאה, החיים הדתיים של יהודי ירושלים, ספר ירושלים בתקופה העות'מאנית המאוחרת בעריכת י'
ברטל וח' גורן, ירושלים תש"ע, 315-328
י' בן-נאה, החיים הדתיים, היישוב הישן הספרדי, 127-144; י' בן-נאה, מחזור השנה, היישוב הישן
הספרדי, עמ' 145-158
אברהם מ' לונץ, מנהגי אחינו בארץ הקדש וחיי העם, ירושלים א (תרמ"ב), עמ' 1-70

הכותל המערבי

יעקב ורמן ודרור ורמן, בידא לא בדה: חליצת נעלים לפני הכותל המערבי, בתוך: גל ונטורה, אורי
ברטל ועינת לידר (עורכים), מחשבות על נעלים, תל-אביב תשע"ה, 108-121

הווי החיים ותרבות חומרית

יהושע בן-אריה, אורחות חיים ומנהגיה של האוכלוסייה המקומית הארץ-ישראלית כפי שנתפשו ונלמדו
במאה התשע-עשרה ועד 1948, בתוך: וזאת ליהודה, מחקרים בתולדות ארץ-ישראל ויישובה מוגשים
ליהודה בן פורת, יהושע בן-אריה ואלחנן ריינר (עורכים), ירושלים תשס"ג, 452-493.
ירון בן-נאה, ארון וראי, מכונת תפירה עם רגל: שידוכין בקרב היהודים הספרדים בירושלים המנדטורית
על פי פנקסו של שדכן ירושלמי, קתדרה 170 (תשע"ט), עמ' 81-124
ירון בן-נאה, הבית, היישוב הישן הספרדי, 353-364

לבוש

יוהס, היישוב הישן הספרדי

מודרניזציה

גדעון עפרת, התחלה ראשונה: תורה ומלאכה, זמנים 103 (תשס"ח), 4-13 (ראו גם בתוך: א' ברטל
וע' ארליך (עורכים), מחשבות על קראפט, תל אביב תשע"ו, 120-137)
רות קרק ומיכל בן-יעקב, יוזמות ויזמות של יהודים ספרדים ובני עדות המזרח בבניית שכונות מגורים
בערי ארץ-ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית: הדוגמה של ירושלים, רן אהרנסון ושאל שטמפפר
(עורכים), יזמות יהודית בעת החדשה: מזרח אירופה וארץ ישראל, ירושלים תשס"א, 93-136

חומר לקריאה נוספת:

תצלומי א"י וירושלים:

אייל און ודרור ורמן, ירושלים: דיוקנה של עיר בתמורה, ירושלים 1985
הלל טרייסטר, עין לציון צופייה: הסרט האילם בארץ הקודש, בתרגום עדה פלדור, ירושלים תשע"א
עדינה מאיר-מריל, אוריינטליזם יותר מאופנה אמנותית, האוריינטליסטים, גלויות מצוירות מארץ הקודש,
1880-1935, קטלוג תערוכה במוזיאון הארץ, ת"א 2008
ישעיהו ניר, ראשית הצילום בארץ-ישראל, קתדרה 38 (תשמ"ו), 67-80

- ישעיהו ניר, בירושלים ובארץ ישראל בעקבות צלמים ראשונים, תל אביב תשמ"ו
 וויאן סילבר ברודי, פני הארץ: סיפורו של אוסף תצלומי פלשתינה - ארץ ישראל, ירושלים תשפ"ג
 רונה סלע, היסטוריה מצולמת של פלסטין, תיאוריה וביקורת 31 (2007), 310-302.
 ניסן פרץ, האוריינטליזם אצל הצלמים הצרפתים מזלצמן ועד בונפיס, קתדרה 38 (תשמ"ו), 104-81
 ניסן פרץ, המוקד מזרח: צילום מוקדם במזרח הקרוב, 1839 - 1885, ירושלים 1988
 ניסן פרץ, מסגרת זמן: מאה שנות צילום בארץ ישראל, ירושלים 2000
 גיא רז, היסטוריה קצרה של צילום מקומי, סל תרבות ארצי, תל-אביב 2010
 גיא רז, דיוקן תימני: אוריינטליזם יהודי בצילום המקומי, 1881 - 1948, תל-אביב 2012
 לביא שי, גיאוגרפיה היסטורית-תרבותית וצילום: התפתחות ירושלים כמקרה מבחן, 1839 - 1948,
 דיסרטציה, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשע"א
 לביא שי, צילום, ספר היישוב הספרדי הישן בארץ-ישראל, (בעריכת י' בן-נאה ומ' הלד), ירושלים
 תשפ"ג, 336-323
 [ללא מחבר], מראות נצח: ירושלים במאה ה-19 בצילום ובציור, ירושלים תשס"ב
 Ali Behdad, *Camera Orientalis: Reflections on Photography of the Middle East*,
 Chicago 2016 (e-book)
 Ali Behdad and Luke Gartlan (eds.), *Photography's Orientalism: New Essays on
 Colonial Representation*, Los Angeles 2013
 Lenny Ben-David, *American Interests in the Holy Land Revealed in Early
 Photographs from 1840-1940*, Jerusalem - New York 2017
 Zeynep Çelik & Edhem Eldem (eds.), *Camera Ottomana: Photography and
 Modernity in the Ottoman Empire, 1840-1914*, Koç University Press, Istanbul 2015
 Shimon Gibson, *Jerusalem in Original Photographs 1850-1920: Photographs from
 the Archives of the Palestine Exploration Fund*, Stacey International, London, 2003
 Simon Goldhill, *Photography and the Real: The Biblical Gaze and the Professional
 Album in the Holy Land*, in: *Travel Writing, Visual Culture and Form, 1760-1900*,
 88-111
 Rebecca Grossmann, *Negotiating Presences: Palestine and the Weimar German
 Gaze*, *Jewish Social Studies* 23 (2018), pp. 137-172.
 Badr Al-Hajj, *Khalil Raad: A Jerusalem Photographer*, *Jerusalem Quarterly* 11-12
 (2001), pp. 34-39 &eq; www.jqf-jerusalem.org/2001/jqf11-12/raad.html (X)
 Badr Al-Hajj, *The Armenian Pioneers of Middle Eastern Photography*, *Jerusalem
 Quarterly* 31 (2007), pp. &eq;
www.jerusalemquarterly.org/ViewArticle.aspx?id&eq;49
 Issam Nassar, *Photographing Jerusalem: The Image of the City in Nineteenth
 Century Photography*, Boulder, Colorado 1997
 Issam Nassar, *Familial Snapshot: Representing Palestine in the Work of the First
 Local Photographer*, *History and Memory* 18 (2006), 139-155
 Issam Nassar, *A Jerusalem Photographer: The Life and Work of Hanna Safieh*,
Jerusalem Quarterly 42 (2007), 24-28
 Issam Nassar, *Early Photography in Palestine: Legacy of Karimeh Abbud*, *Jerusalem
 Quarterly* 46 (2011), 23-31 <https://www.palestine-studies.org/en/node/78422>
 Issam Nassar, *European Portrayals of Jerusalem: Religious Fascinations and
 Colonialist Imaginations*, Edwin Mellen Press, Lewiston, N.Y., 2006
 Yeshayau Nir, *The Bible and the Image: The History of Photography in the Holy
 Land*, Philadelphia 1985
 Eyal Onne, *Photographic Heritage of the Holy Land 1839-1914*, Manchester 1980

Nissan N. Perez, *Focus East: Early Photography in the Near East, 1839-1885*, Harry N. Abrams, New York 1988
Markus Ritter & Staci G Scheiwiller (eds.), *The Indigenous Lens: Early Photography in the Near and Middle East (Studies in Theory and History of Photography)*, De Gruyter, 2017.
Stephen Sheehi, *The Arab Imago: A Social History of Portrait Photography, 1860-1910*, Princeton University Press, Princeton 2016

ספרדי ירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית:
נתן אפרתי, העדה הספרדית בירושלים ת"ר-תרע"ז (1840-1917), ירושלים תש"ס
ירון בן-נאה ומיכל הילד (עורכים), היישוב הישן הספרדי בארץ ישראל, מכון בן-צבי, ירושלים תשפ"ג
ישראל ברטל וחיים גורן (עורכים), ספר ירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית 1800-1917, ירושלים תש"ע
משה ד' גאון, יהודי המזרח בארץ ישראל, ירושלים תרפ"ח.
אברהם חיים, ייחוד והשתלבות: הנהגת הספרדים בירושלים בתקופת השלטון הבריטי, תרע"ח-תש"ח (1917-1948), ירושלים תש"ס.
אביגיל יעקובסון ומשה נאור, בני הארץ והמזרח: יהודים וערבים בתקופת המנדט הבריטי, ירושלים תשפ"א
ונסן למיר, ירושלים 1900: עיר הקודש בעידן האפשרויות, ירושלים תשע"ח
רות טוויג (עורכת), היהודים הספרדים בארץ ישראל במבחן הזמן (אסופת מאמרים), ירושלים תש"ס
עליזה מיוחס ג'יניאו, ספרד אשר הייתה בירושלים, ירושלים תשע"ח

Johann Büssow, *Hamidian Palestine: Politics and Society in the District of Jerusalem, 1872-1908*, Brill, Leiden 2011
Michelle U. Campos, *Ottoman Brothers: Muslims, Christians and Jews in Early Twentieth-Century Palestine*, Stanford University Press, Stanford 2011
Abigail Jacobson, *From Empire to Empire: Jerusalem between Ottoman and British Rule*, Syracuse University Press, New York 2011
Abigail Jacobson & Moshe Naor (eds.), *Oriental Neighbors: Middle Eastern Jews and Arabs in Mandatory Palestine*, Brandeis University Press, Waltham 2016
David Kushner, *Palestine in the Late Ottoman Period: Political, Social and Economic Transformation*, Brill, Leiden 1997
Adel Mana, *The History of Palestine in the Late Ottoman Period, 1700-1918*, The Institute for Palestine Studies, Beirut 1999
Yair Wallach, *Rethinking the Yishuv: Late-Ottoman Palestine's Jewish Communities Revisited*, *Journal of Modern Jewish Studies* 16:2 (2017), 275-294

מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 40 %
מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות
30 %
נוכחות / השתתפות בסיוור 30 %

מידע נוסף / הערות:
השתתפות פעילה חובה